

BESAT

55° 50' 20,3"N 12° 03' 19,6"E

PARK FREDERIKSSUND KOMMUNES
EGNSTEATER
teatret

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forbindelser.....	3
Formål.....	4
Læringsmål.....	4
Før hørespillet.....	5
Vigtigt før I tager afsted.....	5
Bevægelse.....	5
Under hørespillet.....	6
Efter hørespillet.....	6
Leg.....	7
Inspiration til yderligere arbejde.....	8
Bilag.....	9
Elevkompendie.....	10

FORBINDELSER

Kære underviser

Dette er et undervisningsmateriale til hørespillet
Forbindelser: Besat

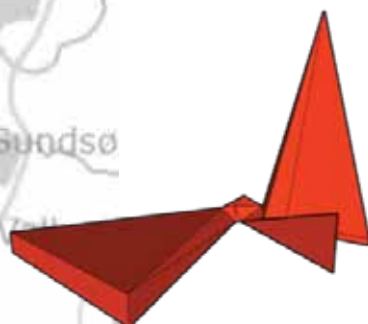
Det er udviklet med blik for de aktuelle læreplaner og
Fælles Mål, der gælder for henholdsvis mellemtrinnet
og udskolingen i grundskolen.

Der kan frit udvælges de opgaver som passer til
undervisningsfag og timer.

Materialet lægger primært til fagene dansk og historie.
Elevkompendiet er opbygget, så du som underviser
kan vælge opgaver til og fra. De sider du ikke ønsker at
arbejde med, piller du bare ud af elevkompendiet. På
denne måde kan du vælge hvad der passer til netop
dine elever, deres læring samt interesse. Bagerst i
lærerkompendiet finder du ideer til hvordan du kan
arbejde videre med emner fra lydfortællingen "Besat".

Materialet er inddelt så man arbejder med en før-,
under-, og efter strukturering. Denne opdeling er med
til at kvalificere oplevelsen af hørespillet og gøre det
nemmere at huske indtrykkene og oplevelserne til
refleksion og arbejde i undervisningen.

En stor tak sendes til lokalarkivet i Frederikssund
Kommune for hjælp til materialets billeder.

FORMÅL

Eleverne bliver præsenteret for besættelsestiden i Frederikssund gennem lydfortællingen "Besat" Vi møder danskere der gør til modstand, andre som samarbejder med tyskerne og konsekvenser af modstandsarbejdet kunne være.

Formålet er at give eleverne indblik i lokalområdets historie samt besættelsestiden i Frederikssund og Danmark.

LÆRINGSMÅL

Eleven kan ved brug af lydfortælling, spil og research formidle viden om Danmarks besættelse.

,Eleven har viden om genrer, sprog, symbolik, forfatter, værk og fortæller.

Eleven kan målrettet læse historiske kilder og sprogligt nuanceret udtrykke sig mundtligt og skriftligt om historiske problemstillinger.

Eleven kan sætte det læste i forhold til tekstens samtid.

FØR HØRESPILLET

Luftkort over Frederikssund og omegne fra tiden under besættelsen, samt fra nutiden er vedhæftet bagerst i materialet. Eleverne skal bruge disse kort for at løse opgaverne under besøget i Skyllebakkegade. Så det er vigtigt at I får printet og medbragt disse når skal på tur.

VIGTIGT AT UNDERSØGE FØR I TAGER AFSTED

Før I går i gang med dette kompendie, er det vigtigt at eleverne får dannet sig et overblik over de vigtigste begivenheder i 2. verdenskrig. Alt efter hvor gamle eleverne er og hvor meget I tidligere har arbejdet med emnet, kan du som underviser selv vælge hvor meget viden du synes eleverne skal have med sig. Dog er det vigtigt at få klargjort for eleverne at der sker en udvikling i folkets holdning til besættelsen af Danmark efter Augustoprøret i 1943.

Derfor skal I som minimum have talt om følgende.

Hvorfor opstår Augustoprøret?

Hvilke konsekvenser Augustoprøret får for resten af besættelsestiden.

Eleverne kan som en før-opgave belyse årsagen til Augustoprøret og derefter kan de gruppevis fremlægge deres viden på området.

BEVÆGELSE I UNDERVISNINGEN

For at sikre at alle eleverne får taletid og kommer på banen, kan der laves forskellige bevægelseslege.

I den første leg skal eleverne sætte de begivenheder fra krigen, som I arbejdet med, i den rigtige rækkefølge. Bevægelsesøvelsen kan køres som en individuel opgave, i grupper eller som konkurrence. Den anden er "Quiz og byt". Øvelsen kan laves på et utal af måde, men i denne foregår øvelsen således.

Alle elever får én seddel med begivenheder, personer etc. i hånden. Derefter sætter læreren musik på og eleverne går rundt mellem hinanden. Når musikken stopper, går man sammen med den nærmeste klassekammerat, her skiftes de til at læse hvad der står på den seddel de har i hånden, hvorefter den anden efter bedste evne forklarer det skrevne på sedlen. Derefter byttes og den modsatte elev forklarer den modsatte seddel. Når musikken starter skifter man seddel med makkeren og går derfra med en ny seddel. Øvelsen fortsætter indtil eleverne har været godt igennem. Hvis eleverne har svært ved den lidt løse struktur kan man lave to cirkler med lige mange eleverne i hver. Indercirklen står med fronten udad og indersiden med front indad. De kan så rykke x antal skridt den ene eller anden vej så der hele tiden opstår et makkerby

UNDER HØRESPILLET

I Skyllebakkegade finder I den røde skulptur og scanner QR-koden. For at skabe koncentration omkring lydfortællingen anbefales det at eleverne fordeler sig rundt om i gaden og sætter deres fortælling i gang når de er klar. De skal undervejs i fortællingen svare på spørgsmål og notere svar ned, lydfortællingen kræver derfor flere lytninger på stedet. Underviseren kan sætte eleverne sammen i grupper, to og to eller individuelt alt efter hvordan klassen arbejder bedst. Dog anbefales det at de kan sparre med hinanden. Spørgsmålene til lydfortællingen kan findes i elevkompendiet.

EFTER HØRESPILLET

Når I er tilbage i klassen, anbefales det at I plenum samler på de opgaver eleverne har arbejdet med ude i Skyllebakkegade. Tal også med dem om hvad de oplevede på stedet. Hvilke følelser satte det i gang? Hvilke tanker fik de? Var der et sted i fortællingen de særligt husker? Hvorfor præcis dette? Hvilke paralleller kan de trække til deres viden fra besættelsestiden inden besøget?

Når I har samlet godt op på opgaver og talt om oplevelsen skal eleverne i gang med en digtanalyse over "Det haver så nyligen regnet" samt Nordahl Griegs "Frihedens ofre". Spørgsmål til teksterne er i elevkompendiet. Nordahl Griegs som skrev sidstnævnte tekst var en norsk modstandsmand. Hans deltagelse under besættelsen rakte langt udover Norges grænser og eleverne skal sammen to og to, finde fem fakta om ham og skrive dem på tavlen. Tal derefter om hvilke informationer de har samlet.

Efter opgaverne med teksterne, skal klassen arbejde mere målrettet med krigen og hvilke måder befolkningen modsatte sig den tyske besættelsesmagt. De skal derfor i elevkompendiet arbejde med forskellige emner.

Under emnet "Modstand" skal eleverne orientere sig på forskellige hjemmesider omkring den danske modstandsbevægelse. Der opsamles efterfølgende i plenum og eleverne skal derefter ind og spille dilemmaspillet som hedder "Modstand eller ej". I dilemmaspillet skal eleverne undervejs forholde sig til forskellige problemstillinger og forhåbentlig blive klogere på hvordan det var at skulle træffe valg som kunne få store konsekvenser.

Under emnet sabotage skal I undersøge hvad der skete af sabotage her i Frederikssund. Selvom Frederikssund er en lille by, så har der været fint med aktivitet fra modstandsbevægelsen. I materialet er der vedhæftet flere billeder af nedbrændingen af Fioma.

I emnet Illegale blade skal eleverne skal lære og tale om, hvorfor det var så vigtigt at disse blade, flyveblade og aviser blev sendt rundt, i byen såvel som på landet.

Bagerst i elevkompendiet er der vedhæftet et legitimationskort som de så ud under besættelsen Disse kunne udfyldes og der kan laves rollespil, lege etc.

LEG

Find stikkeren (Legen er også kaldt Morderleg)

Deltagerantal: 6 og op.

Tid: Det tager ca 10-12 minutter.

Er der mange med i legen, kan man bruge flere stikkere. En stikker kan ikke dræbe en stikker.

Eleverne sidder i en rundkreds, alle trækker en tændstik, den der får tændstikken uden svovl, er stikker. Stikkeren skal så ubemærket af de andre blinke til en af deltagerne. Efter et lille øjeblik siger denne: »Jeg er død.« Stikkeren blinker videre, og de »døde« er naturligvis gået ud af legen. Hvis en opdager, hvem der blinker eller har en anelse om det, siger eleven: »Jeg anklager.« For at stikkeren kan afsløres, skal der være en anden, der støtter mistanken og siger: »Jeg støtter.« Den første siger så navnet på den formodede stikker. Hvis det er rigtigt, skal der nu trækkes en ny stikker, men hvis de tager fejl, »dør« de.

Politikreds **Legitimationskort**
for
danske Statsborgere.

Nr.

Navn _____

Stilling _____

Bopæl _____

Født d. / 1 i _____

Indehaverens
Underskrift _____

d. / 194

Indehaverens
afstemplede
Fotografi

O. O. B. & Co. **Kortet skal altid medføres.**

INSPIRATION TIL YDERLIGERE FORDYBELSE

BESØG TIL FRIHEDSMUSEET

Et besøg på Frihedsmuseet kan anbefales, da I kan blive endnu klogere på tiden under besættelsen. Man kan tilkøbe en omvisning, men det er også en stor oplevelse at gå rundt på egen hånd. Man bliver taget igennem besættelsen i Danmark fra 1940 og frem til 1945, blandt andet fortalt af mennesker som oplevede det på første hånd. Husk at et undervisningsforløb skal bestilles på deres hjemmeside.

BESØG TIL EGHOLM MUSEUM

Museet som er beliggende i Kirke Hyllinge, har en masse artefakter fra Besættelsestiden. Et besøg på Egholm skal bookes på forhånd.

KODEDE BESKEDER

Beskederne fra englænderne samt internt mellem modstandsfolkene var som oftest kodet.

Experimentarium har udarbejdet et hæfte med spionmateriale, som sagtens kan danne grobund for at arbejde og lave kodede beskeder i klassen i forbindelse med hørespillet "Besat". Skolematerialet kan hentes på nedenstående link

<https://www.experimentarium.dk/wp-content/uploads/2016/10/Spion-skolemateriale.pdf>

Eleverne kan ud fra dette materiale lave koder og sende hemmelige beskeder til hinanden. Evt. skal nogle af eleverne være tyskerne eller stikkere der prøver at opsnappe de forskellige beskeder som bliver sendt rundt.

PIGERNE FRA HØRESPILLET

Gudrun og Vibeke fra lydfortællingen "Besat" er virkelige personer. Deres familie levede på Strandgaarden i Over Dråby. Strandgaarden var et stort mødested for modstandsfolk, samt blev den brudt til at skjule og sende flygtninge videre. Der er lavet en hjemmeside om familien og deres virke, af et nulevende barnebarn til Marboe. Besøg <http://www.gunnarmarboe.dk>

BESÆTTELSESTIDEN I NUTIDEN

Fund og historier fra besættelsestiden dukker løbende op. Herunder er der linket til et fund i Frederikssund i 2016.

<https://www.sn.dk/frederikssund-kommune/stort-vaabenfund-fra-2-verdenskrig/>

Derudover er der her i materialet vedlagt to artikler fra Sjællandske Nyheder om nogle af modstandsfolkene fra Frederikssund.

TVÆRFAGLIGT ARBJDE

I lydfortællingen nævnes der at Jazz'en er kommet til Danmark. Hvis man ønsker at arbejde tværfagligt eller arbejde videre, kan eleverne arbejde med jazzens historie.

Hvis interessen er til at fortsætte emnet, er der udgivet et ton af dokumentarer, film og bøger. Noget skal bestilles, noget kan man finde på betalingsportaler eller på nettet. Der lægger mange dokumentarer om 2. verdenskrig på internettet. Alt efter klassetrin og hvilket informationsniveau man ønsker at videregive til sine elever, er der masser at finde.

I dansk er en klassiker "Drengene fra Sankt Petri" som er udgivet som både film og bog. En helt ny udgave af bogen som grafisk roman er netop udkommet.

BILAG

Helt bagerst i dette kompendie kan du finde 2 artikler om modstandsfolk fra Frederikssund.

Et kort over Strandgaarden i Over Draaby, hvor modstandsfolkene havde deres base.

En fortælling om den gang tyskerne besøgte Strandgaarden på et kaffevisit.

Derudover er der vedhæftet en række billeder.

Kreditering fotos:

Frederikssund lokalarkiv

BESAT

55° 50' 20,3"N 12° 03' 19,6"E

PARK FREDERIKSSUND KOMMUNES
EGNSTEATER
teatret

ELEVKOMPENDIE

FØR LYDFORTÆLLINGEN

Inden I skal af sted, skal I undersøge et kort over Frederikssund fra 1940'erne og nu. Kortene I skal bruge, er bagerst i dette kompendie.

TO OG TO

Er der noget der har ændret sig fra det gamle til det nye kort?

Hvis ja, hvad lægger I så mærke til har ændret sig?

Hvad kan I kende som stadigvæk er her?

Nu er det tid til at tage af sted til Skyllebakkegade, et af de ældste kvarterer i Frederikssund. Her skal du finde den røde skulptur, skanne QR-koden og til lydfortællingen "Besat".

Husk at tage dit kompendie, penalhus, høretelefoner samt mobil med.

UNDER LYDFORTÆLLINGEN

Når du er ankommet til skulpturen med QR-koden på, finder du et sted hvor du kan sidde og lytte.

Her skriver du notater ned fra lydfortællingen. Du må gerne lytte til den flere gange.

Notearket findes bagerst i kompendiet

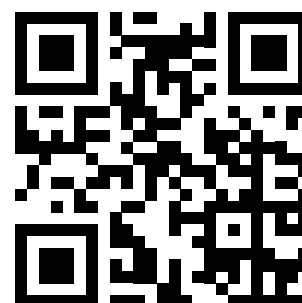

SMÅ GRUPPER

Sammen med en eller flere, skal I fortælle hvad I hver især har skrevet ned. Hvad har de andre skrevet som du mangler? Tilføj disse ting på dit eget papir.

ØVELSE

På jeres mobiler går I ind på historiskatlas.dk, Tema - Modstanskamp og kigger på hvilke nedkastninger samt sabotage der har været i og omkring Frederikssund. Noter disse i jeres kort over egnen, som I også arbejdede med hjemme i klassen. Indtegn også det steder I kortet som bliver nævnt i lydhistorien.

SPØRGSMÅL

Hvordan og hvor gemmer mændene de våben og andre ting henne som bliver nedkastet?

Hvordan smugler Gudrun fra hørespillet våben til regnelæreren på skole?

Hvorfor er det ved at gå galt?

Efter at regnelæreren har modtaget våbnet, bliver det sendt vidt omkring. Skriv hvordan det kommer rundt.

Politikreds
Nr.

Legitimationskort
for
danske Statsborgere.

Navn _____

Stilling _____

Bopæl _____

Født d. / / _____

Indehaverens
Underskrift _____

Indehaverens
afstemplede
Fotografi

d. / 194

O. O. B. & Co. **Kortet skal altid medføres.**

FAKTABOKS

Legitimationskort som skulle bæres af alle under 2.verdenskrig og fremvises ved forespørgelse.

EFTER LYDFORTÆLLINGEN

DET HAVER SÅ NYLIGEN REGNET

I lydfortællingen bliver der sunget en sang med titlen "Det haver så nyligen regnet". Denne sang blev skrevet af Johan Ottosen og var oprindeligt skrevet som et håb om Sønderjysk genforening med Danmark, efter Danmark mistede Sønderjylland til Tyskland i 1864. Sønderjylland blev genforenet med Danmark i 1920. Sangen kan I høre i lydfortællingen.

Det haver så nyligen regnet,
det har stormet og pisket i vor lund.
Frø af ugræs er føget over hegnet,
åg på nakke og lås for vor mund.
Årets løb har sin lov,
der blev lyst i vor skov,
ak, hvor kort, indtil alt er stormens rov.

Det har regnet - men regnen gav grøde,
det har stormet - men stormen gjorde stærk.
Som de tro'de, at skoven alt var øde,
så de vårkraftens spirende værk.
For de gamle, som faldt,
er der ny overalt,
de vil møde, hver gang der bliver kaldt.

Og de tro'de, at hjertebånd kan bryde,
og de tro'de, at glemmes kan vor ret!
De skal vide, de aldrig ser de sidste,
de skal vide, at ingen bliver træt.
Thi som årene randt,
sås det: båndene bandt,
kræfter fødtes for kræfterne, som svandt.

De kan spærre med farver og med pæle,
de kan lokke med løfter og med løn, -
fælles sprog giver vore tanker mæle,
fælles vilje gør kampdagen skøn.
Nye stridsmænd skal der,
nye stridsmænd skal her
slutte kreds om den fane, vi har kær.

Ja - det haver så nyligen regnet,
og de træer de drypper endnu,
mangen eg er for uvejret segnet,
men endda er vi frejdige i hu;
viger ej ud af spor,
for vi kender det ord:
Det har slet ingen hast for dem, som tror,

ØVELSE

Nogle af ordene i denne sang er gamle og vi bruger dem ikke så ofte i vores daglige sprog .

Du skal nu undersøge hvad nogle af disse ord betyder. Når du har undersøgt betydningen af ordene nedenfor, skal du selv udvælge tre ord som du ikke forstod eller kendte og finde betydningen.

Nyligen

Åg

Rov

Vårkraft

Briste

Mæle

Frejdige

Hu

Plenum

I klassen skal I tale om dette

Hvad handler sangen om? Hvilke følelser fremkalder sangen? Hvordan bruger de sangen i lydfortællingen? Hvem er modtager? Hvem er afsender? hvilket budskab prøver sangen at formidle?

Hvorfor er sangen relevant i tiden omkring besættelsen og ikke kun i forbindelse med håbet om sønderjyske genforeningen?

Frit Danmark var et af de illegale blade som blev udgivet og uddelt til danskerne

DANMARK UNDER BESÆTTELSEN

Som I tidligere har lært, tog modstandsbevægelsen for alvor fart efter Augustoprøret i 1943. I skal nu undersøge og lære hvad der blev gjort af modstand, sabotage og hvordan man fik modstandsoplysninger ud til danskerne.

SABOTAGE I FREDERIKSSUND

Spørgsmål

Hvilken sabotage bliver der lavet i Frederikssund og hvornår?

Hvad bliver ramt og hvordan?

Hvad sker der med de formåede sabotørerne? Og hvem er de?

I kan finde de informationer I har brug for her på disse links

https://historiskatlas.dk/@56.0000000,10.0000000,6.11z?t!-A9-Ab8P-K9d-I8DAN_Df6AAQ-AI+th!modstandskamp

<http://www.frederikssundhistoriskeforening.dk/frederikssund-under-besaettelsen>

Indskriv dine svar på notearket bagerst og indtegn også på kort.

Sabotage i Frederikssund by.

ILLEGALE BLADE

Plenum

Tal om i klassen hvad ordet Illegal betyder. Hvor har du hørt ordet brugt før?

Undersøgelse og spørgsmål

I skal på dette link undersøge hvad illegale blade er og svare på spørgsmålene

<https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/illegale-blade/>

Hvorfor opstod der et behov for illegale blade under besættelsen?

Hvorfor var det vigtigt at uddele disse?

Hvilke slags artikler kunne et blad indeholde?

Hvorfor tror du at der er var forskel på de illegale blade før og efter 1943?

FREDERIKSSUND KUREREN

FREDS-NUMMER

VEJEN FREM - FEBRUAR 1944/1

Vejen Frem var et illegalt blad som blev udsendt under krigen for at holde modstandsfolk og borgere orienteret om krigens udvikling. Dette digt er skrevet af norske Nordahl Grieg.

To og to, Find fem!

Undersøg hvem Nordahl Grieg og find fem fakta om ham. Skriv jeres 5 fakta på tavlen. Hvad har klassen tilsammen fundet ud af?

FRIHEDSKAMPENS OFRE

Døden kan flamme som Kornmod;
klarere ser vi end før
hvert Liv i dens hvide Smerte.
De er de bedste, som dør.

De stærke, de rene af Hjertet,
som vilde og voved' mest -
rolige tog de Afsked,
en efter en gik de vest.

De levende styrer Verden.
Een Flok blir altid igen,
de uundværlige, flinke,
Livets næstbedste Mænd.

De bedste blir borte i Fængslet,
blæst væk af Kugler og Sø.
De bedste blir aldrig vor Fremtid.
De bedste har nok med at dø.

Men hædrer vi dem med Afmagt,
med al den Tomhed, vi veed,
Da har vi jo sveget de bedste,
forraadt dem med Bitterhed.

De vil ikke sørges til døde,
men leve i Mod og Tro;
bare i dristige Hjerter
strømmer de faldnes Blod.

Er ikke hver, som har kendt dem,
mer rig end de døde var -
for Mænd har haft dem som Venner
og Børn har haft dem til Far.

De øged' Livet de gik fra.
De spøger i nye Mænd.
Paa deres Grav skal skrives:
De bedste blir altid igen.

*Fjerne lyn. Lyn som kan ses mange 100 kilometer væk og da torden kun kan høres i en omkreds af 20 kilometer fra lynet, kaldes de også lydløse lyn.

Plenum

Tal i klassen om hvad digtet fortæller os?

Hvad handler det om?

Hvorfor tror du at dette digt, blev udgivet i det danske illegale blad "Vejen frem"?

FAKTABOKS OM VEJEN FREM

Oktober 1943 - Maj 1945

"Vejen frem -" blev udgivet af en gruppe socialistiske intellektuelle (partiuafhængige kommunister og socialdemokrater) fra foreningen Clarté, efter at denne og bladet Clarté i januar 1943 måtte indstille sine offentlige aktiviteter.

MODSTAND UNDER BESÆTTELSEN

Spørgsmål

På disse links nedenfor er der en masse informationer om hvordan danskerne modsatte sig den tyske besættelsesmagt. Skriv på de næste sider hvad du finder ud af. Bagerst er der noteark til ”Modstand under besættelsen”

<https://modstand.natmus.dk/OrganisationsLynkursus.aspx>

<http://www.frederikssundhistoriskeforening.dk/frederikssund-under-besaettelsen>

<https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/besaettelsestiden-1940-1945/hvidstengruppen/en-modtagelse/>

Sabotage på Fioma

Plenum

I klassen opsamler I på den viden I har fået om emnet modstand. I skal tale og dele de oplysninger I har fundet og derefter spiller I individuelt eller to og to spillet herunder, som hedder "Modstand eller ej"

<https://dilemma-spillet.dk/dilemmaspillet/896/>

Nazi-Tyranniet knust Danmark er atter frit

Folket kræver nu:

- Løsladelse af alle fængslede Patrioter!
- Arrestation af alle Landsforrædere!
- Forbud mod Nazi-Organisationer!
- Udrensning i Administrationen af alle, der har samarbejdet med Fjenden!
- Konfiskation af alle krigstjenester!
- Styrkelse af Demokratiet! 21 Aars Valgretsaldere!
- Radikal Forbedring af det arbejdende Folks Lev vilkaar!

DANMARKS KOMMUNISTISKE PARTI

SPØRGSMÅL

Når I har spillet dilemmaspillet, skal I genhøre lydfortællingen, mens I tænker på spørgsmålene nedenfor.

Til sidst i fortællingen hører vi om mænd der sidder i fængsel

De stirrer ind i væggen.

Sidder bøjet over breve.

Med hovedet i hænderne.

Uden negle.

Hvad er der sket med mændene fra fortællingen? og hvad tror du der videre sker med dem? Husk at bruge den viden du har samlet.

Hvordan tror I at tyskerne fik at vide hvem de skal anholde?

Hvorfor er der en familie som bliver sejlet afsted?

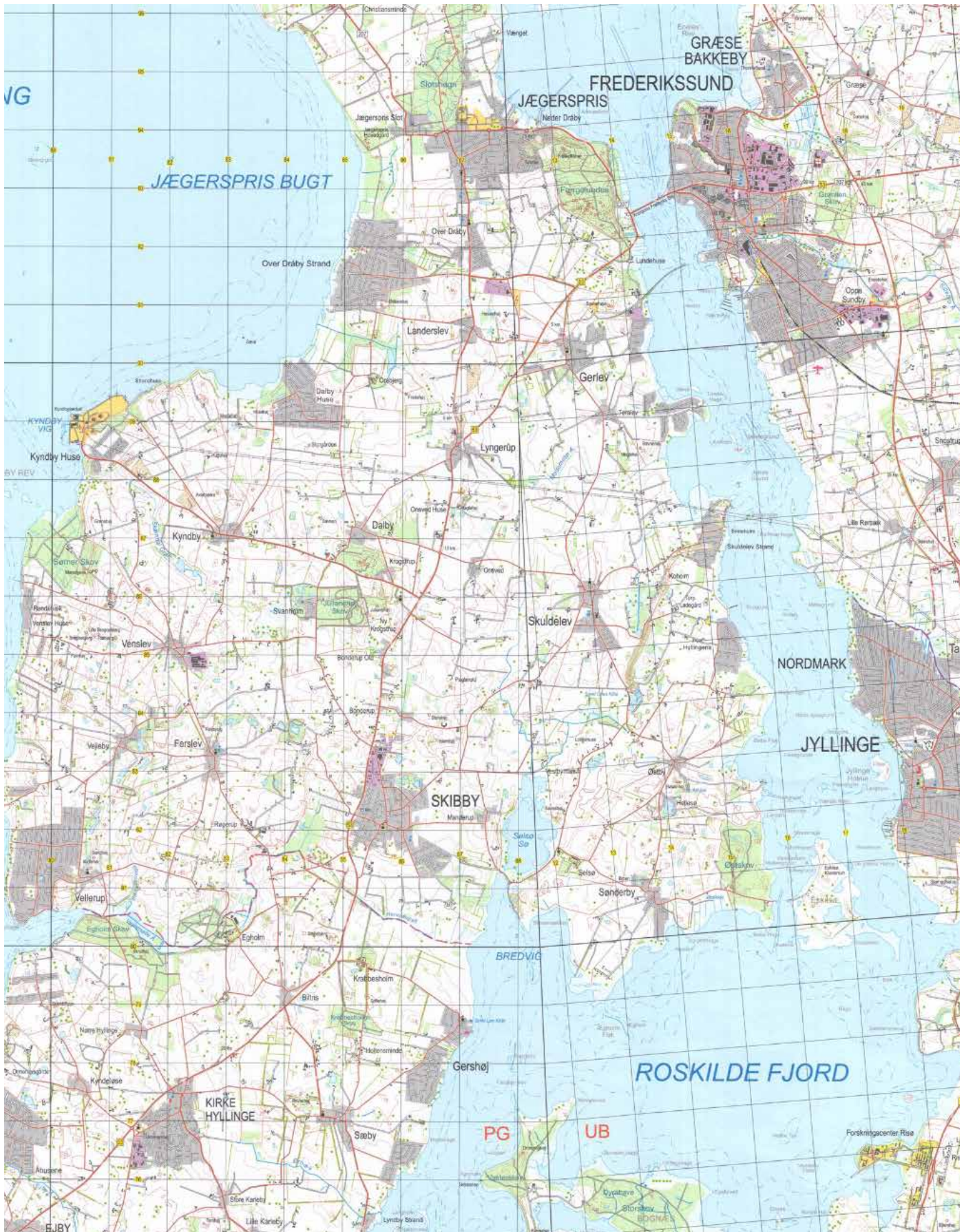
Hvor bliver de sejlet hen? Og hvor ligger det?

Hvorfor er det nødvendigt for familien at komme væk?

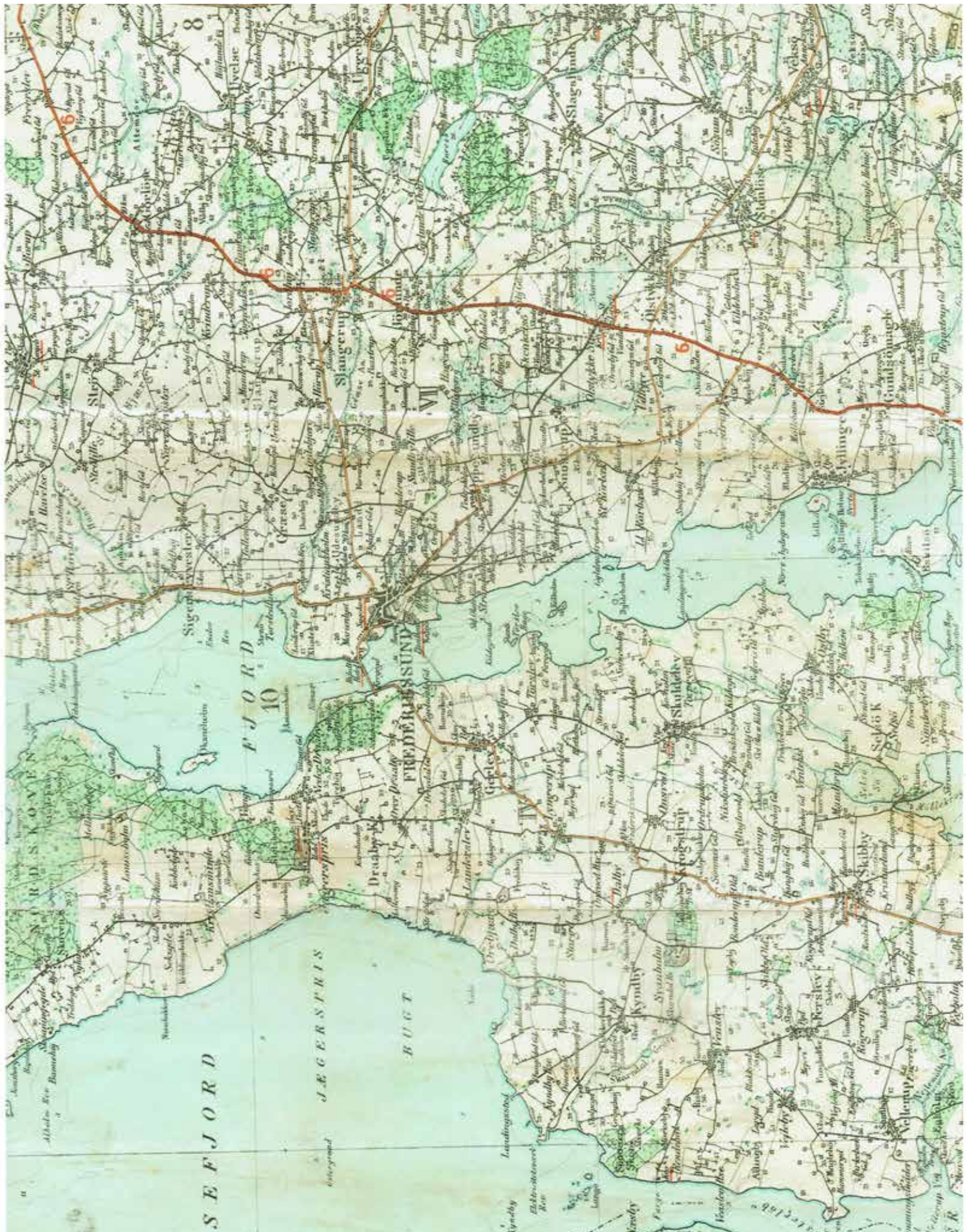

Hitler dukke
er hængt fra
et vindue på
Falkenborg Skolen

FREDERIKSSUND KOMMUNE - NUTID

FREDERIKSSUND KOMMUNE - 1940

KORT OVER FORBINDELSER

Brug koordinaterne til at finde de 12 hørespil

Hold øje med skulpturen

FREDERIKSSUND KOMMUNE

NORDEA FONDEN

FREDERIKSSUND KOMMUNES EGNSTEATER
PARKteatret

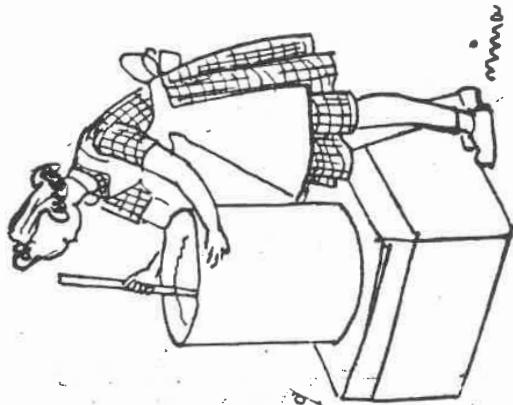
Surkaal! Konservering gennem Gæringsproces

Svært for husmoderen

De sidste meget haarde Vintre har vist, at det kan være vanskeligt at bevare Hvidkaal frisk Vinteren over, og for dem, der ønsker at gøre et Forsøg med nye Opbevaringsmetoder, har „Landbokvinden“ bedt Husholdningslærerinde, Fru Ellen Pille, der ofte har været knyttet til Vegetarisk Forenings Udstillinger og Demonstrationer, om at skrive om Konservering ved Gæring, som er anden- delig ikke blot for Kaal, men ogsaa for Bønner og Agurker.

DESVÆRE er Surkaal ikke rigtig kendt her i Landet. Denne overordentligt velsmagende og letfordjærlige Mæde at servere Hvidkaal paa er af stor Sundhedsværdi.

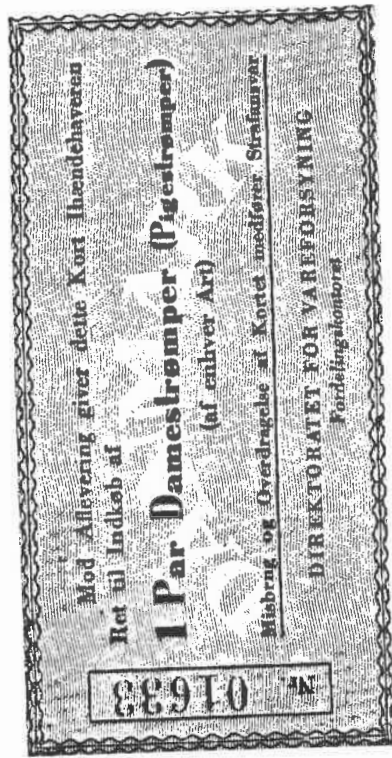
Det er desuden en forholdsvis nem og

billig Mæde at konservere Hvidkaal paa, saa den kan gemmes hele Vinteren og Foraaret.

Surkaal stammer søn „Sauerkraut“ fra Tyskland, hvor den bliver tilberedt og serveret paa forskellig Maade i Nord-, Midt- og Sydtykland.

Den kan dampes mór i Olie og serveres med Kartoffelmos og brunede Løg eller med Pølser, stegt Flæsk eller Flæsketerninger. Og nogle spiser „Kartoffelboller“ til, lavet af raa, revne Kartofler evt. med ristede Franskbrødstykker og kogt som Boller i Vand.

Det helt rigtige Nødhjælps-Komfur

den nye JANU Ovn i stor Model,

til Altaner eller direkte i Skorsten, med Rysterist, Askeskuffe og 1 Rør, alt for

Kr. 39,50,

faas hos

JANDRUP
ILSKØB SLOTSGADE HILLERØD TELF. 735

Rationeringskort for BRØD OG GRYN

APRIL KVARTAL 1943

Kortet jildeles ikke Børn under 6 Aar

Denne Del af Kortet opbevares til Brug ved eventuel Udde- ling af nye Kort

Navn. _____

Adresse. _____

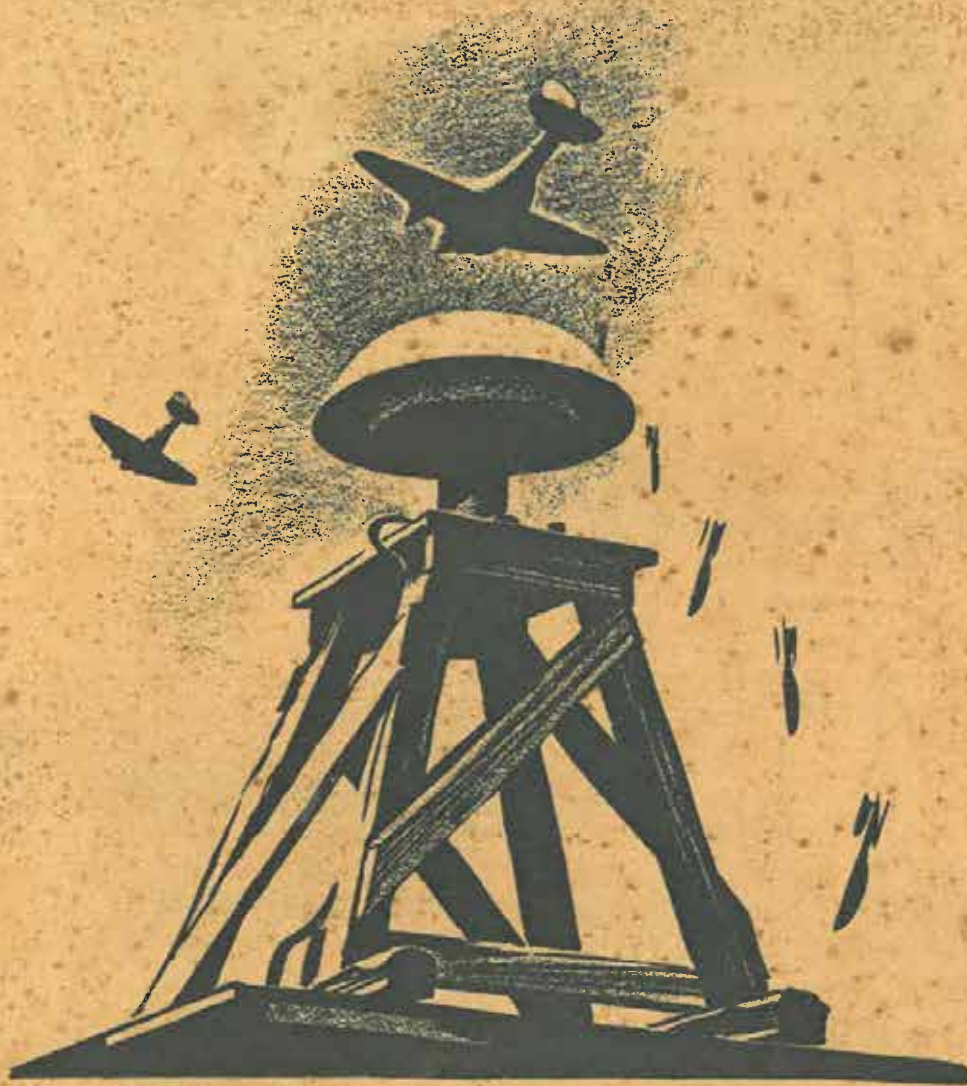

Jernbane hotellet.

Hotellet som var beliggende i Frederikssund, havde ofte tyskesoldater boende.

HVIS KRIGEN RYKKER NÆRMERE

EN VEJLEDNING FRA STATENS CIVILE LUFTVÆRN

Bladet blev udsendt af Statens civile luftværn og fortalte hvordan danskerne skulle forholde sig ved bomber etc.

SPRÆNGBOMBER

Hvad bør De vide om Sprængbomber ... ?

Af Facon er Sprængbomber aflange, nærmest draabeformede, og afsluttet i Bagpartiet med en Styrehale. Følgende Oversigt viser Forholdet mellem Vægt, Længde (incl. Styrehale) og Tværmaal paa enkelte Typer af Sprængbomber:

Vægt	Længde	Tværmaal
250 lbs (113 kg)	140 cm	25 cm
500 lbs (225 kg)	170 cm	35 cm
1000 lbs (450 kg)	215 cm	45 cm

(lbs betyder „pounds“ = engelske Pund. 1 pound = 454 g.)

I Reglen eksploderer en Sprængbombe ved selve Nedslaget, men den kan ogsaa være langtidsofsinket (tidsindstillet), d. v. s. indstillet til at springe efter et kortere eller længere Tidsrum, der ikke kan forudbestemmes, da det afhænger af flere Ting, bl. a. Bombens Stilling efter Nedslaget.

Sprængbombernes Virkning beror dels paa Sprængstykkerne, dels paa Lufttrykket.

*

Ved Eksplosionen af en Sprængbombe slynges et stort Antal Sprængstykker vidt omkring med voldsom Kraft. Har De nogen Sinde haft et saadant Sprængstykke i Haanden? Det er meget forrevet af Form, til alle Sider afgrænset af knivskarpe Kanter og bemærkelsesværdig tungt i Forhold til sin Størrelse. Sprængstykker fra Sprængbomber er som oftest 2—5 cm i Tværmaal. Dog sker det, at de findes saa store som 25 cm i Længden og 10 cm i Bredden

Et Sprængkraiter i en Gade efter Eksplosion af en Sprængbombe af mindre Kaliber. Billedet er taget i Aalborg i Sommeren 1940

500 lbs Sprængbombe

Styrehalen mangler. I Tidsrummet fra Krigens Udbrud til 1. April 1944 er der faldet 2.263 Sprængbomber her i Landet. De fleste af dem har været Bomber paa 250—500 lbs (113—225 kg), men i øvrigt har der været Kalibre til den ene Side helt ned til 40 lbs (18 kg) og til den anden Side helt op til 4000 lbs (1800 kg)

Hitler dukke hængt fra vindue på Falkenberg Skolen efter befrielsen.

Indkvartering på Falkenberg Skole af anholdte efter besfrielsen.

Billeder efter nedbrændingen af Fioma værftet. Modstandsfolk fra Fredrikssund stod bag.

Tyskerne til Kaffe i Sabotørernes Hovedkvarter.

I Frederikssund maa den unge idealistiske Kunstner, Billedhugger Morten Nielsen, nævnes for sin Evne til at organisere Modstandskampen. Samtidig med, at han gik frem i kunstnerisk Henseende og bl. a. modtog Kunstakademiets Legat for en Kvindefigur, arbejdede han ihærdigt paa alle Fronter i Modstandskampen, og sluttede ved Kapitulationen som Kompagnichef for 4. Kompagni og Byleder i Frederikssund. Paa Frederikssundsegnen havde man en Kurerafdeling, Modtagegrupper og en Sabotagegruppe, der holdt til paa »Strandgaarden« i Horns Herred hos »Sabotør-Gaardejeren« G. Marboe. I Frederikssund saboteredes bl. a. en Tjærefabrik, Skinnemateriel oplagret af Statsbanerne, — og den store Kalvøpavillon brændte netop, som Tyskerne havde udset sig Frederikssund som Garnisonsby. Gruppen, der havde Strandgaarden som fast Udgangspunkt, satte ogsaa Vipperød-Senderen ud af Funktion, en Sabotage, man nok kunde være bekendt. Man spændte her Ben for Tyskernes Udsendelser, der var et ikke uvigtigt Led i hele deres paastaaede Forsvar af Landet. Mellem Frederikssund-Sabotørernes Bedrifter maa man ogsaa nævne Befrielsen af en engelsk Flyver, der var styrtet ned ved Engbæk, Nord for Frederikssund. Han var som saaret blevet indlagt paa Frederikssund Sygehus. Kurergruppen rykkede ud samtidig med Tyskerne, og det kom til et spændende Kapløb. Kurergruppen kom først, og Flyveren bragtes ud fra Sygehusets Grund, netop som Tyskerne med Brask og Bram kørte ind fra den anden Side.

Gaardejer Marboe er en af den nordsjællandske Frihedskamps største Skikkelser og en Personlighed af usædvanligt Format. Hans Ejendom var før Krigen en Mønstergaard, men det lykkedes ham ikke at holde Standarden under Besættelsen. Naar man nu ved, hvad den Mand har kunnet overkomme af illegalt Arbejde, forstaar man det bedre. Horns Herreds Befolkning foretog som Tak for Gaardejer Marboes enestaaende Indsats i Frihedskampen en Indsamling, der gav et meget betydeligt Beløb, og ved en Fest blev han hyldet som en Mand, man var stolt over at have paa Egnen. Gaardejer Marboe havde med Uddannelsen af Sabotører at gøre, han tilrettelagde en Række Sabotager, sørgede for, at Frihedskæmpernes Bilpark kom i Orden, arrangerede Skydeøvelser for Frihedskæmperne — og meget andet. Og paa hans Gaard boede til Stadighed Sabotører eller Folk, der var gaaet under Jorden. Han »passede« begge Egne, baade Horns Herred, Nord for Gaarden, Frederikssund iberegnet, og Herredet Syd for Strandgaarden, helt ned til Holbæk. Han var Leder af, eller Deltager i, Holbæk Amts Frihedskæmperes store Sabotager. Paa Strandgaarden mødtes ogsaa en Del københavnske Sabotører, naar nye ukendte Vaaben skulde prøves, eller man vilde være lidt borte et Stykke Tid fra Opgaverne i København. Strandgaarden var blevet omdannet til en Fæstning. Der var nedlagt automatisk virkende Alarmapparat i 300 Meters Afstand fra Ejendommen, og naar nogen nærmede sig, blev der straks slaet Alarm, saa man var klar til at tage varmt mod de uvelkomne Gæster. Og dem kom der ogsaa nogle af paa Strandgaarden. En Dag troppede en Flok tyske Soldater op paa Gaarden, der paa det Tidspunkt rummede en hel lille Vognpark af laante Biler til Frihedskampen. Og uheldigvis var der netop denne Dag en lille Opel Vogn, som man var kørt galt med under en Øvelse. Den stod i Laden, og da Tyskerne marcherede ind paa Gaardspladsen, blev gode Raad dyre. Gaardejer Marboe er imidlertid, som man vil have forstaaet, ikke nogen helt almindelig Mand. Han maatte benytte en Krigslist, og det gjorde han. Til den tyske Officers store Forbavselse, blev han budt hjertelig velkommen til Strandgaarden, og Gaardejer Marboe raabte ud i Køkkenet, at der skulde »sættes Kaffe over« til den tyske

Officer. Ogsaa Underofficererne blev budt paa Kaffe, og deres Begejstring over at finde saa forstaaende en Mand var stor. Men saa kom der en Betingelse fra Gaardejer Marboes Side: han spurgte hoffligt, om Officererne vilde sørge for, at de menige ikke kom i Laden eller Loen, »vi ved jo nok, at de kan fristes til at ryge eller stryge en Tændstik i Mørket«. Det forstod de tyske Officerer saa udmærket, og de satte sig tilfredse ved Kaffebordet, mens de menige stod ude paa Gaardspladsen i silende Regn. Og rundt om paa Gaarden laa Sabotørerne paa Vagt, i Lo og Lade stod Koretøjerne, og Høstænget var proppet med Maskingeværer, Maskinpistoler, Haandgranater og Geværer. Denne Kop danske Kaffe resulterede ikke alene i, at Tyskerne ikke undersøgte Gaarden, men ogsaa i, at Tyskerne for al Fremtid mistede Interessen for Sabotørernes Hovedkvarter. For her boede jo en venligsindet Mand! Paa Væggen i sin Dagligstue havde Gaardejer Marboe et Østfrontkort med Positionsangivelser hængende. Da de tyske Officerer havde kigget lidt paa det, gav en af dem sig til at flytte Knappenaalene, der markerede Tyskerne, frem, mens den røde Hærs Positioner ikke var helt saa fordelagtige efter Officerens »Revision«!

Modstand: 14-årige Gudrun cyklede forbi tyskerne med våben i skoletasken

Strandgården i Hornsherred dannede rammen om en families modstandskamp mod tyskerne. De fik hjælp af et vidtforgrent netværk af lokale

af Anne Lønstrup

BEFRIELSEN Da Gudrun Løffler Reich var en stor pige under tyskernes besættelse af Danmark, kørte hun flere gange rundt i Hornsherred med en skoletaske, som var fyldt med alt andet end skolebøger.

Sammen med sin lillesøster kørte den 14-årige Gudrun over Kronprins Frederiks Bro med illegale blade og stenguns i tasken, mens tyske soldater vinkede og smilede til de to kønne unge piger. Blade og våben blev afleveret til regnelæreren på Realskolen i Frederikssund, Arent Filtenborg.

Når hun skulle sove, havde hun en pistol liggende på sit natbord, og hun var blevet grundigt trænet i at betjene både pistolen og en lille maskinpistol, og den samme træning fik hendes søstre i løbet af krigen.

På et tidspunkt fik den unge Gudrun til opgave at passe på en engelsk pilot, som var faldet ned i Frederikssund. I skumringen fulgte hun ham til sit natlogi på en gård i nærheden og gik bagefter alene tilbage til Strandgården. Hvis hun blev stoppet af nogen, men hun gik med soldaten, var hun blevet instrueret i, at hun skulle hun

sige, at han var døv og stum.

Ofte skulle Gudrun Løffler Reich også holde vagt sammen med sin yngre søster ved en af de fem stikveje, der førte til Strandgården, hvor familien Løffler Reich boede. Tyskerne patruljerede ind i mellem i området, og hvis de kom, skulle pigerne øjeblikkeligt træde på et alarmsystem, som fik en klokke til at ringe på gården.

Det er Gudrun Løffler Reichs datter – Kirsten Løffler Reich – som fortæller historierne fra de dramatiske besættelsesår under Anden Verdenskrig. I lang tid kendte hun slet ikke til morens deltagelse i det illegale arbejde under krigen, men da Gudrun Løffler Reich i 2010 fik en uheldig kræftsygdom, begyndte hun for første gang i detaljer at fortælle om sine oplevelser som barn og ung pige under besættelsen.

Kirsten Løffler Reich tog orlov for at pleje sin mor, og i de næste måneder delte moren sine erindringer.

"Det var meget bevægende for hende at dykke ned i de år, og vi var nødt til at tage små bidder ad gangen. Hun så pludselig sig selv udefra som den ganske unge pige, hun havde været, og da hun åbne-

de op, gennemlevede hun det igen. Hun har aldrig nogensinde været bange, men var en afsindig modig kvinde," siger Kirsten Løffler Reich.

En stærk familie

Gudrun Løffler Reich blev født i 1929, og hun boede med sin mor, far og fem søstre på Strandgården i Hornsherred, som blev omdrejningspunktet for modstandskampen i Hornsherred og Holbæk.

Strandgården lå roligt ved fjorden og lignede en almindelig gård, men stedet var åbent for folk, der havde brug for at gå under jorden, og der var aldrig under 16-18 mennesker til bords.

Samlingspunktet på gården var Gudruns far, Gunnar Marboe, som havde et meget stort netværk.

"Min morfar var født og opvokset i Hellerup og havde mange gamle spejderkammerater og gymnasiakkammerater fra Gl. Hellerup Gymnasium. Det betød meget, at morfar var rundet af spejderbevægelsen. Han satte pris på natur, venskab, fællesskab og Danmark. Man stod op for hinanden. Selvom han blev far til seks døtre og dermed løb en risiko ved at involvere sig i modstandsbevægelsen, gik fædrelandet forud for alt," fortæller Kirsten Løffler Reich.

Allerede inden krigen var Strandgården et sted, hvor mange mennesker kom og gik. Både Gunnar Marboe – og hans hustru Katha Marboe – var ud af store søskeneflokke, og ofte kom kusiner og fætre på besøg på gården. Det skete også, at spejderbevægelsen arrangerede terrænløb omkring gården, så folk på egnen var vant til, at der var liv på stedet, og det kom familien til gode, da den blev involveret i modstandskampen.

Modstandsfolk, politifolk og jøder på flugt gik under jorden på Strandgården. Nogle var der kort tid, mens andre – bl.a. en jødisk kvinde med to børn – blev boende lidt længere.

Under krigen

"Som barn havde jeg hørt historier om, hvad familien havde været involveret i, men det var altid set fra de voksnes perspektiv. Min mor havde sin

Gudrun Løffler Reich var nummer fire ud af seks døtre på Strandgården ved Jægerspris. Hun bærer her et politiskilt, som hun fik af en politimand, der var gået under jorden under krigen.

egen vinkel. Hun fortalte også om, hvor meget kvinderne på gården stod bag," siger Kirsten Løffler Reich.

En af de ting, der krævede en stor indsats hver dag, var at få sat mad på bordet til mange mennesker, der sælledes omkring spisebordet.

"Min mormor og hendes døtre var gode til at få tingene til at slå til. Gården var selvforsynende med ænder, gæs, koer og grise, frugttræer og -buske og en stor køkkenhave. Der var to måltider, som altid kunne trylles frem, nemlig brasede kartofler med flæsk, løg og spejlæg og bygpandekager med flodeskum og ribsgele," fortæller Kirsten Løffler Reich.

En dag i 1944, hvor forsyningerne var i bund, kom en bil med gris, der blev læsset af på gården.

"Ingen vidste, hvor den kom fra. Men senere fik de at vide, at det var en læge i Frederiks-

sund, som syntes, at de skulle have den her gris."

Lokalsamfundet hjalp

Det har fascineret Kirsten Løffler Reich at høre, hvordan en tilsyneladende almindelig familie kunne blive et knudepunkt for så megen illegal aktivitet, og en af forklaringerne er, at så mange i lokalsamfundet hjalp til.

"Selv om min morfar var en central figur for modstandsbevægelsen i Hornsherred, var det ikke ét menneskes bedrift. Han kunne ikke have gjort det uden hjælp. Han var en vellydt mand, som kunne begå sig med høj og lav, og det kom ham til gode under krigen, hvor folk var meget loyale over for familien. Strandgården var hovedkvarteret, men der blev også gemt våben på kirkegårter, hos bønder og på kroen," siger hun.

Da krigen var slut, samlede

de lokale 29.500 kroner ind til en hædersgave til Gunnar Marboe. Der blev købt et bornholmerur for nogle af pengene, og inde i det ur fandt familien efter hans død en række telegrammer med tak fra bl.a. general Eisenhower, som senere blev president i USA.

"Morfar fortalte ikke så meget om, hvad han havde lavet. Min mors fortælling blev en øjenåbner for mig i forhold til at forstå, hvor omfattende det hele var, og hvor stærkt fællesskabet havde været i Hornsherred. Der var mange, som passede på familien, og der var mange usynlige hænder, som fik f.eks. sabotageaktionerne til at ske," siger Kirsten Løffler Reich.

På hjemmesiden www.gunnarmarboe.dk har hun samlet fortællingerne om familien Marboe og modstandskampen mod den tyske besættelsesmagt.

Gunnar Løffler Marboe var modstandsmand/frihedskæmper og boede på Strandgården ved Jægerspris med sin familie fra 1925-47.

Portrættet af den tidligere modstandsmand Arent Filtenborg er taget i 1950'erne.
Foto: Privat

Billedet af en lykkelig familie, da den var samlet igen efter Arent Filtenborgs hjemkomst i maj 1945.
Foto: Privat

Arent betalte høj pris for frihedskampen

Modstandsmanden Arent Peder Søndergaard Filtenborg fra Frederikssund blev stukket, arresteret af tyskerne og sendt i koncentrationslejr. Han kom forandret tilbage

A/ Anne Lønstrup

FREDERIKSSUND Arent Peder Søndergaard Filtenborg blev arresteret af tyskerne den 21. november 1944 og sat i Vestre Fængsel for at have udført illegalt arbejde mod besættelsesmagten.

Tilbage i Bakkehuset på Ventevej 7 i Frederikssund måtte han efterlade sin kone, Esther Agnethe Filtenborg, og deres fire døtre, Gertrud, Agnethe, Rigmor og Birthe. Plus det barn, som var i vente. I januar 1945 blev den kvindelige stikker, som i Nordsjælland havde angivet bl.a. Filtenborg og hans gruppe af modstandsfolk, dræbt af skud i Havnegade i Frederikssund.

"Min far og to andre fra modstandsgruppen blev arresteret, mens to gik under jorden. Min mor nåede at advare dem, fordi min far bevidst førte tyskerne i en anden ret-

ning. Som fanger blev de alle udsat for mishandling. Også psykisk tortur som skindhæretelser var tyskerne nederdrægtige til," fortæller Arent Filtenborgs søn, Jens Anton Filtenborg.

Han er læge og bosat i Falsled på Fyn, hvor også Esther og Arent Filtenborg nød deres otium. Han fortæller, at medlemmerne af familien Filtenborg hvert år lader tankerne gå tilbage til befrielsen af Danmark, som BBC underrettede danskerne om den 4. maj 1945, hvor den britiske radiokanal kunne fortælle, at de tyske tropper i Danmark havde kapitulert.

For familien Filtenborg har den 16. maj 1945 imidlertid altid stået i et særligt skær.

Den dag fyldte søsteren Gertrud 11 år, og Arent Filtenborg vendte tilbage til sin familie.

"Vi har i familien et foto

fra den dag, da min far kom hjem. Hele familien står foran døren til huset på Ventevej. Min søster på 11 år med sine lange fletninger, jeg en måned gammel på min mors arm og min far, der stadig er huløjet og plysset," siger Jens Anton Filtenborg.

Han fortæller, at den hjælp, som moren havde fået fra alle i Frederikssund i løbet af vinteren og foråret 1944-45 var "helt utrolig".

Mareridt om krigen

Indtil Arent Filtenborg 38 år gammel blev taget af tyskerne, arbejdede han som realskolelærer i Frederikssunds Private Realskole, og han var medlem af byledelsen for Konservativt. Sideløbende ledede han fra begyndelsen af 1944 en modstandsgruppe på fem mænd, som foruden ham selv bestod af en vejassistent, en tømrersvend, en isenkramkommis og

en billedhugger. Gruppen havde bl.a. fået tildelt våben og fordelt illegale blade. Som tidligere garder var Arent Filtenborg våbeninstruktør for gruppen.

I krigens sidste fem måneder sad han først i Vestre Fængsel i København, hvorfra han blev sendt til Frøslev lejr og herfra videre til koncentrationslejren Dachau. I begyndelsen af april 1945 kom han hjem med de hvide busser via kz-lejren Neuengamme og nogle ugers ophold i Sverige.

Han slap fra de forfærdelige oplevelser med livet i behold, og hjemme var han en nærværende og kærlig far for sine børn. Han fortalte sjældent om sine oplevelser – formentlig for at skåne sin familie, siger Jens Anton Filtenborg – men alt det, han havde set i lejrene, glemte han ikke.

"De, der kom i lejrene, blev alle traumatiseret. Min far havde

sin livshistorie, og undervejs fortæller han også om det illegale arbejde, tilfangetagelsen, fængselsopholdet og hjemkomsten.

"De breve, som han og min mor udvekslede, mens han sad i danske fængsler, er rørende. Ligesom brevene, som det lykkedes ham at sende til min mor via chaufførerne på de hvide busser på vejen hjem fra Dachau. Brevene er med i bogen, som har haft stor betydning ikke alene for os otte børn, men også for de næste generationer," siger Jens Anton Filtenborg.

Han far skrev også om den kasket, som han i Dachau broderede med sine fire pigers navne.

"Det lykkedes ham at finde noget reb, som han trevlede op, og med det broderede han navnene Gertrud, Agnethe, Rigmor og Birthe på sin kasket. Han vidste godt, at der var en i vente, så han gjorde plads til ét navn til. Men først da han var på vej hjem til Danmark, hørte han fra chaufførerne, at han havde fået en dreng," fortæller Jens Anton Filtenborg.

Samme kasket fangede den berømte svenske diplomat Folke Bernadottes opmærksomhed, da han var på besøg i Dachau for at lægge pres på SS-lederne om at løslade de nordiske fanger. Arent Filtenborg stod sammen med de øvrige fanger stillet op i geled, og Folke Bernadotte spurgte ham, hvad det var for nogle navne, han havde på kasketen, og hvorfor der var et hul i navnerækken.

Arent Filtenborg levede frem til 1989, den gamle frihedskæmper havde ifølge sin søn et forbavsende godt helbred, indtil han døde som 83-årig.

også sine problemer, som bl.a. kom til udtryk i flashbacks og mareridt. Dengang fik man ikke psykologhjælp, og han gik straks i arbejde for at kunne forsørge sin familie med fem børn, der voksede til en flok på otte. Men ca. 20 år efter krigen blev det så slemt, at han lod sig overbevise af venner til at gå i psykoterapi," fortæller Jens Anton Filtenborg og fortsætter:

"Jeg var lægestuderende, da min far kom i psykoterapi. Det var i 1960'erne, og han var begyndt at få så mange flashbacks til krigen, at han ikke kunne arbejde. Psykoterapeuten anbefalede min far at skrive, og det gjorde en stor forskel for ham – og i øvrigt også for min mor."

Broderede børnenes navne

I bogen "Den svundne tid er ej forbi" skriver Arent Filtenborg